

Birey, toplum ve çevre ilişkisi bağlamında sinema: 2040 belgesel filmi örneği

Nebiye Konuk Kandemir* & Selin Kiraz Demir**

Öz

Sanat eserleri toplumsal yapının ipuçlarını taşır, sanat ile muhtemel sorunlar farklı bir anlatı ile topluma taşınır. Bu anlatı distopik, ütopyik kavramlarıyla isimlendirilse de abartılı, gerçekten uzakmış gibi gözükken veya zihin dünyasında kurgulanmış olan tüm sanatsal ürünlerde gelecekte ipuçları yer almaktadır. Dünyadaki doğal kaynakların kullanımına ilişkin ciddi sorunların varlığı ve gelecekte birçok toplumsal soruna neden olabilecek kaynak sıkıntısı da bu tarz bir öngördür. Nüfus artışı, açlık, yoksulluk, doğal afetler, iklim değişiklikleri gibi toplumsal yapıyı bir sarmal şeklinde etkileyebilecek faktörler çevre sorunlarına ilişkin çalışmaların önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada ise sinema ve toplum ilişkisi iklim değişiklikleri, gelecekte yaşanması muhtemel kaynak sıkıntıları ile çevre sorunları, 2040 belgesel filmi ile birlikte çevre sosyolojisinin yaklaşımlarıyla ele alınmıştır. Çalışmada, güncel çevre sorunları sebebiyle yok oluşa giden bir dünyada daha iyi bir gelecek için yapılması gerekenlerin anlatıldığı bir belgesel üzerine, türün gerçeklik ve görsel estetikten beslenen nitelikleri göz önünde bulundurularak betimsel bir inceleme yapılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen belgesel film, bugün birey ve toplum olarak doğa ile uyum içerisinde yaşamamızın muhtemel sonuçlarını canlandırma tekniğiyle ortaya koyması bakımından önemlidir. Ayrıca bu belgesel filmin uluslararası festivaller ile dijital platformlarda gördüğü ilgi, çevre sorunlarının sinemanın görsel-işitsel ve yaratıcı gücü ile daha görünür olması ve muhtemel çözümlerin konuşulabilmesi açısından önemli bir araç olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal değişme, çevre sosyolojisi, belgesel sinema, çevre filmleri, 2040 filmi

The Cinema in the context of the relationship between individual, society, and environment: An example of the 2040 documentary movie

Abstract

Artworks carry the clues of social structure. Possible problems with art are conveyed to the society with a different narrative. Although this narrative is named with the concepts of dystopian and utopian, there are clues from the future in all artistic products that seem exaggerated, far from reality or fictionalized in the mind world. The existence of serious problems related to the use of natural resources in the world and the shortage of resources that may cause many social problems in the future are such a prediction. Factors that can affect the social structure in a spiral, such as population growth, hunger, poverty, natural disasters, and climate changes, reveal the importance of studies on environmental problems. In the study, a descriptive analysis was made on a documentary about what needs to be done for a better future in a world going to extinction due to current environmental problems, taking into account the qualities of the genre fed from reality and visual aesthetics. The documentary, which was examined within the scope of the study, is important in terms of revealing the possible results of our living in harmony with nature as individuals and as a society, with the animation technique. In addition, the interest of this documentary in international festivals and digital platforms has shown that it is an important tool in terms of

*Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
E-posta: nebiye.konukkandemir@deu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2046-1133

**Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo TV ve Sinema Bölümü,
E-posta: kirazselin@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5901-857X

making environmental problems more visible with the audio-visual and creative power of cinema and discussing possible solutions.

Keywords: Social Change, environmental sociology, documentary, environmental movies, 2040 movie

Giriş

Bireyin toplum içinde yer alması, diğer bireylerle etkileşimi ve bir bütün olarak toplumun çevre ile etkileşimi diğer toplumsal yapı bileşenleri kadar önemli bir unsurdur. Klasik dönem sosyologlarının toplum-çevre ilişkilerinden çok insan-insan etkileşimi etrafında biçimlenen eserleri olduğu yönündeki tartışmalarla beraber günümüz toplumları açısından “çevre” faktörünün ehemmiyeti açıktır. Toplumsal yapının şekillenmesinde insan unsuru temelde olmak kaydıyla çevresel koşulların etkisiyle farklı bir yöne evrileceği öngörülebilir. İnsanlığın çözüm bulmakta en çaresiz kaldığı problem olarak iklim değişikliği risklerin ve belirsizliklerin yaygın olduğu bir sorun olarak ekonomik, siyasi, yapıyı, bilimi hatta bireysel anlamda psikolojileri etkilemektedir (Odabaş, 2018, s. 1573). Öngörülen gelecekte küresel düzeyde iklim değişikliği ile bazı bölgelerde sıcaklıklar yıllarca yükselmeyecek, yağmur dönemleri değişebilecektir. Bazı toplumlar su baskınları ve sellerle bazı toplumlar ise kuraklıkla mücadele etmek zorunda kalacak bu ise tarımı ve küresel düzeyde su dengesini etkileyecektir (Şahin, 2009, s. 122).

Birey ve toplum açısından böylesine önemli bir faktör olmasına rağmen “çevre” pek çok yaklaşımda, bu yaklaşımların gölgesinde kalmış bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. “Çevre”, ülkelerin, siyasetin, ekonomilerin, ideolojilerin “meta”sı haline geldiğinden, tereddüt ve belirsizlikleri artan, gerçek önemi genellikle ikinci planda kalan bir araç haline dönüşmüştür. Bu durumda çevreye karşı duyarlı bir birey olmak aynı zamanda bir ideolojinin de ürünü olduğundan aynı çatı altında toplanan bir çevre yaklaşımı güçleşmiş, çevre konusundaki yaklaşımlar üstü örtük olarak bireysel çabalara tevdi edilmiştir. Bu engelin karşısında, birey-toplum-çevre etkileşiminde bilim ve sanatın rolünün diğer çözüm bulma çabalarına oranla bireysel menfaatlerden çok toplumsal olana yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Çevre ve toplum ilişkisinde sanatın etkin bir araç olması savından yola çıkarak bu çalışmada iklim değişiklikleri, gelecekte yaşanması muhtemel kaynak sıkıntıları ile çevre sorunları, 2040 filmi ile birlikte çevre sosyolojisi yaklaşımlarıyla ele alınmıştır.

Sanat duygu ve düşünceleri etkili bir biçimde, farklı bir bakış açısıyla sunma, paylaşma biçimidir. Bu yönüyle her zaman gerçek ile birebir örtüşmeyebilir. Ancak kaynağı insan olan her sanat eseri insan zihninden izler taşır. Dolayısıyla sanat eserleri insanın ve insanlığın korkuları, duyguları, beklentileri hakkında ipuçları barındırır. Diğer yandan sanat ve sanatçı kompleks ve farklı düşünce tarzıyla aslında gelecek hakkında fikir veren ürünler sunar. Her zaman bu faydacı yaklaşım sözkonusu olmasa da sanat ve sanatçı farklı enstrümanlarla geleceği çağırır. Şüphesiz zaman ve mekan algısındaki özgürlük sanatçıya ve eserine geniş alanlar sunar. Öte yandan sanatçı, eserini toplumdan ve belirli bir tarihsel dönemden ilham alarak ürettiği için, toplumun kültür ve değerleri sanat eserinde de görünür. Bu noktada sanat sosyolojisinin sanat eserinin değeri tartışmalarında yer alan “neyin sanat eseri” ve “kimin sanatçı” olduğu ile sanatçıyı meydana getiren tüm süreçleri kapsayan toplum ile etkileşimidir. “Eserin ‘değer’ üretimi gerçekleşmediği sürece maddi üretiminin de bir önemi olmayacaktır. Bourdieu bunu haute couture örneğiyle açıklar:

Daha açık hale getirmek için haute couture örneğini alacağım; bu resim dünyasında olanların geniş bir imajını sağlar. Bir nesneye, parfüme, ayakkabıya ya da başka herhangi bir şeye yapılandırılan tasarımcının etiketinin büyüsunün, bir banyo küvetine değerinin olağandışı bir tarzda verilebileceği gerçek bir örnek olduğunu biliyoruz. Bu gerçekten bir büyü örneği, bir simya örneğidir, çünkü nesnenin sosyal doğası ve değeri, fizik ya da kimyasal doğasında (parfümü düşünün) değişiklik olmaksızın değişir. Resim, Duchamp’tan beri, farkında olduğumuz gibi, bu couturier’ler gibi büyü etkisinin sayısız örneğine sahiptir; daha açık biçimde değerlerini onları üretenlerin sosyal değerlerinden ödünç alırlar, bu nedenle sorulması gereken soru sanatçının ne yarattığı değil,

sanatçıyı kimin yarattığıdır, yani sanatçının deneyimlediği gücün dönüştürülmesi. Bu Marcel Mauss'un büyücünün gücünün mümkün bütün temellerini aradıktan sonra umutsuzluk içinde sorduğu 'büyücüleri kim ortaya çıkarır' sorusudur. (Pierre Bourdieu'dan aktaran Ülker, 2010, s. 57)

Diğer yandan günümüz toplumunda doğa ile etkileşimin azaldığı, kentlerde yaşayan bireylerin çevre algısının ve duyarlılığının oluşmasında medya ve dolayısıyla görsel sanatların rol oynadığı söylenebilir. Bilimsel ve kurumsal referanslar, çatışan tarafların görüşleri, sorunların güncelliği, somut çözüm önerileri, felaket senaryosu yaklaşımı gibi değişkenler sanatsal içeriğin etkin ve kalıcı olmasını belirlemektedir (Eryılmaz, 2017a, s. 125).

Görsel ve estetik algılama ölçütleri bağlamında yapılandırılan sanat çalışmaları mesajını duyurmada ve sezdirmede daha etkili olabileceğinden insanların ve toplumun farkındalıklarını arttırabilmektedir (Mamur, 2017a, s. 1012). Ekolojik sorunlara çözüm getirmeyi amaçlayan sanat eseri, yeni ve kalıcı söylemler üreterek, çevrebilim ve çevre odaklı sanatın etkililiğine ve iyileştiriciliğine katkıda bulunabilir. Üretilen eserlerle çevrebilim bilgisi ve felaketlerin muhtemel sonuçları gelecek nesillere sanat dili ile aktarılabilir (Oruç, 2017, s. 72). Mamur'un belirttiği gibi çağdaş sanatçıların önemli bir bölümü sanat ve ekolojiyi ilişkilendirme noktasında sosyal ekoloji, eko feminizm ve ekolojik restorasyon gibi temalar gibi farklı yaklaşımlarla dünya ve çevreye dönük sorunları farklı bağlamlarda ele almaktadırlar.

Strankiewicz ve Krug (1997) pek çok sanatçının sağlıklı yaşam biçimlerinin nasıl sürdürülebileceğini keşfetmek için sanatlarını kullandığından bahsetmektedir. Örneğin; Mel Chin 1990'da gerçekleştirmiş olduğu "Revival Field" adlı bir çalışmada kimyasal atıklarla kirlenmiş bir toprağı arındırarak yeniden yaşamı başlatmayı hedeflemiştir. Andy Goldsworthy ise eserlerini doğadan seçtiği hassas, kısa ömürlü materyalleri yine doğanın yok edebileceği biçimde doğanın içinde düzenleyerek oluşturmuştur (Hollis, 1997). Goldsworthy gibi pek çok çağdaş sanatçı doğadaki sıra dışı materyallerle çalışmayı tercih ederken, bazı sanatçıların atık materyalleri yeniden kullanarak izleyiciye yeni bir bakış açısı sunduğu görülmektedir. Örneğin; Tressa Prsbrey Kaliforniya Simi Vadisi'nde geri dönüşüm materyalleri ile atık şişelerden bir köy yaratmıştır (Mamur, 2017b, s. 770).

Bu noktada, çevre sosyolojisinin, sosyolojinin kuruluş geleneğine rağmen toplum-çevre etkileşimini incelemeyi başaran, disiplinler arası çalışmalarla zenginleşen bir alt alan olduğu belirtilmelidir (Eryılmaz, 2017b, s. 172). Bu çalışmada ise öncelikle birey-toplum-çevre ilişkisi alınmış, bu çerçevede sanat ile ilişkilendirilerek *2040* adlı film betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir.

1. Birey-toplum-çevre ilişkisine sosyolojik yaklaşım

Sosyoloji açısından, 19. yüzyıl, Endüstri Devrimi, Fransız Devrimi koşulları ile felsefeden ayrışarak yeni bir bilim alanı olarak kendini göstermeye başladığı dönem olarak bilinir. Bu yönüyle ele aldığımızda sosyolojinin ve alt alanlarının -sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi- kendini bir bilim alanı olarak ispat etme, sınırlarını netleştirme, yöntem açısından farklılıkları belirleme gayreti görülür. Çevre sosyolojisi de bu çerçevede ele alınmalı, sosyolojinin bir alt alanı olarak bu tablo içerisinde değerlendirilmelidir. Bilindiği gibi sosyolojinin çevre ile ilgili sorunları bir dönem (özellikle klasik dönemde) yok saydığı yönünde bir yaklaşım bulunmaktadır. Sosyolojinin çevreyi reddetmesi ya da yok saymasının ardında "insanları doğadan ayrı ve üstünde kabul eden insan merkezci batı düşüncesi ile sosyolojinin disiplin olarak fiziki çevrenin bir sorun olarak algılanmadığı bir bolluk döneminde gelişmesi" yer almaktadır (Adak, 2010, s. 372). Oysaki toplumların doğal fizik çevreden bağımsız bir yapılanmasından bahsetmek güçtür. Hatta doğa, toplumsal yaşantıyı etkileyen önemli faktörlerden biridir. Yeme içme tarzlarından giyim kuşama, kullanılan dilden folklorik tüm öğeler doğa koşullarının izlerini taşır.

Sosyal sistem, sosyal yapı kavramıyla ele alındığında, toplumun öğelerden meydana gelen ve bu öğelerim bir düzenlilik içinde işleyişini sağlayan bir bütünü ifade etmektedir. Bu

bakımdan Merton, bireyin sosyal yapının öğelerine uyum ve adaptasyonunun sağlanmasıyla toplumun genel anlamda bütünleşmesinden söz etmektedir. Sosyolojide yapısal fonksiyonalistlerin görüşü olarak değerlendirilen bu açıklamaya göre sosyal yapı; nüfus, çevre ve yerleşim düzeni, ekonomi, toplumsal sınıflar, eğitim, siyaset, hukuk, aile ve din gibi kurumlardan oluşmaktadır. Bu öğelerin her birinin toplumda belli bir fonksiyonu yerine getirdiği ve yine bu öğelerin gerek kendi içinde ve birbirleri arasında gerekse sistemin bütünlüğü ile sürekli etkileşim içinde bulunan dinamik bir yapı sergilediği bilinmektedir (Baran, 1993, s. 264).

Sosyologların doğaya ve çevreye ilgisinin diğer sosyal olaylara nispetle daha geç ortaya çıktığı ve klasik sosyoloji kuramlarının çevre-insan ilişkilerinin anlaşılmasına ilham kaynağı olduğu söylenebilir (Demir, 2018, s. 456). Klasik Sosyolojinin kurucuları olan Emile Durkheim, Max Weber ve Karl Marx'ın doğrudan çevre üzerine çalışmaları olmasa da çevre sosyolojisine etkileri olmuştur. Durkheim'in çalışmalarında Darwin'in evrim anlayışından etkilenmesi, Marx'ın tarihsel maddecilik şeması Durkheim'in kıt kaynaklar, nüfus ve uzmanlaşma kavramları bu duruma örnektir. Diğer yandan Weber, çevresel etkenlerin sınıf, statü ve din gibi toplumsal değişkenlerle ilişkisini kabul etmektedir (Durmaz, 2019, s. 25-26). Bu üç klasik kuramcının biyofiziksel çevreyi çok az dikkate aldıkları görülmektedir. Bunun arkasında sosyolojiyi diğer alanlardan (psikoloji, biyoloji, ekonomi, coğrafya vb. gibi) ayırma girişimi ve sosyal olgunun sosyal nedenlerini vurgulama zorunluluğu yer almaktadır (Adak, 2010, s. 374).

Klasik sosyolojinin bu sebeple çevre sosyolojisi literatüründe eleştirildiği bilinmektedir. Özellikle Durkheim'in çevreyi dışladığı, "toplumsal olgular ancak bir diğer toplumsal olguyla açıklanabilir" anlayışında çevrenin yer almadığı eleştirisi çevre sosyolojisinin vurguladığı konulardan olmuştur (Eryılmaz, 2019, s. 154).

Sosyolojinin kendisini tanımladığı kavramsal yapı etkin bir biçimde toplum ve onun fiziksel çevresi veya materyal yapısı ile ilgili soruları dışarıda bırakmış veya mecburen sosyoloji alanının kenarına itmiştir. Durkheim' a göre sosyal birey, fiziksel, psikolojik ve biyolojik baskılardan göreceli olarak bağımsız ayrı bir gerçeklik oluşturur (Benton ve Redclift, 1994:3; Dunlap ve Catton, 1979b, s. 58). Goldblatt'a göre (1996, s. 3) Durkheim'in sosyolojisi ve Weber'in metodolojik savları biyolojik indirgemeci bütün formları reddeder. Sosyolojiyi biyoloji ve doğa bilimlerinden ayırmayı hedeflediği için yine Goldblatt'a göre Marx bu konuları tarımsal ekonominin marjinal alanı ile sınırlamıştır. Durkheim'dan farklı olarak (Murphy, 2002, s. 32) Weber, sosyal olmayan faktörlerin sosyal oluşumları etkilediği görüşüne karşı çıkmamıştır. Durkheim' a göre sosyal olaylar sadece diğer sosyal olgularla açıklanır. Sosyalin önemini vurgulayarak, sosyoloji sadece sosyalin bağımsız değişken olduğunu kabul etmiştir. Bu da sosyolojinin çevresel oluşumlar ve çevresel oluşumlar ve sosyal eylem arasındaki karşılıklı etkileşimi görmemesine neden olmuştur (Konak, 2010, s. 273).

Bu klasik dönemden sonra 'Çevre Sosyolojisi' kavramının ilk kez, Samuel Klausner'in 1971 tarihli *On Man in His Environment* isimli eserinde kullandığı kabul edilir. Ardından,

William Catton ve Riley Dunlap 1970'lerin sonundan itibaren araştırma ve makalelerinde düzenli bir biçimde, sosyologların büyük çoğunluğunun 'insan toplumlarının diğer türleri yöneten ekolojik ilkelerden ve kısıtlamalardan muaf olduğu' temel fikrini paylaştığını ortaya koydu. Sosyologlar eşitlik gibi hedeflere ulaşmak için toplum mühendisliğinin kullanılmasına meylederken yine de (iklim değişikliği gibi çevresel olguların potansiyel kısıtlamalarını ihmal ederek) bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile sonsuz büyüme ve ilerlemenin mümkün olduğunu kabul ettiler. (Hannigan, 2006)

Catton ve Dunlap Yeni Ekolojik Paradigma perspektifi ile insanın refahı ve mutluluğu için doğanın ve diğer canlıların sınırsızca sömürülmesine karşı çıkmışlardır. Yeni Ekolojik Paradigmaya göre; insanlar ayrıcalıklı olmakla birlikte insanın, karşılıklı bağımlılık içinde olan canlılardan birisi olarak görülmesi gerekmektedir. İnsanın toplumsal yaşantısı, biyolojik ve fiziksel çevre tarafından da etkilenmektedir, insan toplumlarının büyümesinin kesin sınırları

vardır ve kalınmanın sürdürülmesi sınırsız değildir (Adak, 2010, s. 379). Yeni Ekolojik Paradigmanın birincil amacının endüstri toplumunda ortaya çıkmış bulunan çevre sorunlarının toplum ile ilişkisini ortaya koymaktır. “Yeni Ekolojik Paradigma, doğal çevre ile bir üstünlük ve denetim ilişkisinin yerine, bir karşılıklı (eşitlik) ilişkisi önerir” (Tuna, 2012, s. 30).

Yeni ekolojik paradigmaya ek olarak diğer çevreci yaklaşımlar eko-marksist yaklaşım (koşu bandı üretim teorisi ve kapitalizmin ikinci çelişki teorisi), sanayileşmiş rasyonelitenin rasyonelsizliği teorisi, risk toplumu, ekolojik modernleşme teorisi ve ekofelsefeler (derin ekoloji, ekofeminizm ve toplumsal ekoloji) olarak tasnif edilebilir (Kökalan Çımrın, 2014, s. 1010). İnsan-insan ve insan-çevre ilişkileri toplumların yaşam biçimlerine göre değişerek çevreye ilişkin hakim paradigmalarda değişmektedir (Adak, 2010, s. 380).

Diğer yandan eko-teoloji dinin çevreye ilişkin yorumlamalarından esinlenen bir alan olarak çevre sosyolojisine katkı sunar. “Eko-teoloji ya da çevre teolojisi kavramı, dini doktrinlerin ekolojiye ilişkin tasavvur ve emirlerinden doğan disiplinlerdir. Geleneksel dinlerin hepsi, modern çevre sorunları karşısında, kutsal metinlerine dönerek, ilk ortaya çıktıkları zamanki perspektiflerinden bugünü yorumlamaktadırlar. Budizm, Hinduizm, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam eko-teolojilerinden bu bağlamda söz edilebilir” (Kılıç, 2020, s. 119).

Tüm bu yaklaşımlar birlikte ele alındığında çevre sosyolojisinin yukarıda sözü edilen gerekçelerle kısıtlı kalan alanlarının toplumsal yapının diğer unsurlarıyla birlikte ele alınmasının önemi açıktır. Toplum-çevre-sanat ilişkisi de bu çerçevede düşünülebilecek bir zemini işaret etmektedir.

2. Çevre sorunlarının aktarılmasında sinemanın rolü

Sinema, ilk film örneklerini vermesinden kısa bir süre sonra bilimsel bir yenilik olmasının yanı sıra sanatın önemli bir alanı haline gelmiş, toplumlar üzerindeki etkisi fark edilerek ideolojik söylemlerin nitelikli bir aktarım aracı haline gelmiştir. Sinemanın kitleler üzerindeki bu gücü, iktidarlar tarafından propaganda yapmak amacıyla kullanılmış olsa da, toplumsal sorunların gündeme gelmesinin de önü açılmıştır. Yeni Gerçekçilik, Yeni Dalga, Toplumsal Gerçekçilik gibi akımlar altında bireyin ve toplumun içinde yaşadığı düzen ve birbirleriyle ilişkilerindeki sorunlu yanlar beyazperdeye aktarılmış ve böylelikle muhtemel çözümlerin önü açılabilmiştir. Bu duruma en etkili örnek, 60’lı yıllarda Türkiye’de çekilen bir filmin, Metin Erksan yönetmenliğindeki *Susuz Yaz*’ın, köylüler arasındaki su sorununa değinmesi, mevcut yasal düzendeki belirsizlikleri ortaya çıkarması, filmin Türk Sineması’nda Uluslararası alanda ilk kez başarı elde etmesi ve Berlin Film Festivali’nde Altın Ayı ödülünü kazanmasıdır (Scognamillo, 2003, s. 216). Filmin çevre sorunlarını gündeme getirmek gibi özel bir yaklaşımı olmasa da bu örnek filmlerin değindiği konuların kamusal alandaki etkisini görebilmemiz bakımından önemlidir.

Sinemada farklı türlerin ortaya çıkması, spresifik alanlara yönelen filmlerin de ayrı bir kategoride değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle 1970’ler ve sonrasında tüm dünyada yalnızca toplumsal sorunları değil, çevre sorunlarını dile getiren kurmaca ve belgesel film türlerinde çeşitli filmler yapılmıştır. Bu filmlere en etkili örneklerden biri, 1972 yılında çekilen bir Amerikan bilim-kurgu yapımı *Silent Running*’dir. Film, yeryüzündeki tüm floranın yok olduğu bir zamanda, insanların bitkisel yaşamı ve ormanları yeniden üretebilmek adına uzaya gönderdikleri bir gemide geçmekte, bitkisel hayatı yeniden kurmakla görevlendirilen botanikçi üzerinden geleceği yeniden inşa etme çabası üzerinde durulmaktadır. Tam bir yıl sonra Amerikan ekolojik distopik bir gerilim filmi *Soylent Green*’in yine gelecekte bir zamanı konu edindiği görülmektedir. 2022 yılını resmeden 1973 yapımı bu filmde, teknolojinin gelişmesine, nüfusun artmasına, ulaşım araçlarının çeşitlenmesine, sanayinin gelişmesine kentlerin büyümesine paralel olarak savaşlar, yıkımlar, kıtlıklar, yok olan ormanlar savaş ve hastalıklarla mücadele edilmektedir (Yaslıkaya, 2015, s. 413-414).

Bilim-kurgu türüyle yakın ilişkiler içinde görülen çevre temalı filmlerin en etkili örneklerinden biri de 1982 yapımı *Blade Runner* filmidir. Film, “insanın teknolojiyi kullanarak doğayı yok etme potansiyelini” göstermesi bakımından önemlidir (Doll & Faller, 1986, s. 97).

2006 yapımı *Children of Men* adlı Alfonso Cuarón imzalı filmidir. Filmin senaryosu P.D. James’in 1992 yılında yayımladığı aynı isimli eserinden uyarlanmıştır (Taschler, 2012, s. 55). Türkçe’de *Son Umut* olarak adlandırılan bu filmde insanların doğa ile hoyrat ilişkisi sonucunda yok olmaya yüz tutmuş bir dünya görülür. Denge bozulmuştur, genetik deneyler ve çevre kirliliğine bağlı sorunlar sonucunda insanlığın üremesi ciddi sıkıntılar yaşamakta ve yeni bir insan dünyaya gelememektedir.

Sayırsız örnekle desteklenebilecek birey, çevre ve doğa ilişkisinin bozulmasından kaynaklanan distopik hikayeler ilerleyen yıllarda yerini “çözüm odaklı” filmlere bırakmaya başlamıştır. Felaket senaryoları yerine artık doğa ile uyumlu bir şekilde yaşayabilmenin alternatif yollarının konu edildiği filmler daha ön plandadır. Bu filmlere en etkili örneklerden biri de Matt Ross tarafından 2016 yılında çekilen *Captain Fantastic* adlı filmidir. Çocuklarıyla birlikte doğanın içinde bir yaşam kuran bir babanın kapitalist sistem ve doğal yaşam arasında denge kurma çabası anlatılır (Nguyen, 2017). Filmde, ne tamamen küresel sistemin bir parçası olmanın, ne de toplumsal yaşamın ve teknolojinin dışında olmak ve doğanın içinde izole bir yaşamın mutluluk getirmediğine vurgu yapılır. Mühim olan “denge”dir.

Benzer şekilde Türk Sineması’ndan birkaç örnek de çevre sorunlarını sinemanın diliyle izleyicinin karşısına çıkarması bakımından önem taşımaktadır. Bu konudaki öncü isimlerden biri kuşkusuz Derviş Zaim’dir. Zaim’in doğa üçlemesi olarak çektiği *Devir (2012)*, *Balık (2014)* ve *Rüya (2016)* filmlerinde insan ile doğa ilişkisi sorgulanmakta ve doğanın insan tarafından tahrip edilmesinin sonuçları yansıtılmaktadır. Yönetmenin her üç filminde de insanın kendini doğadan üstün gördüğü bir düzenin geri dönülmesi imkânsız olan felaketsel yol açabileceği anlatılmaktadır (Turan, 2022, 220).

Semih Kaplanoğlu’nun *Buğday (2017)* filmi ise, Türkiye’nin sayılı bilim-kurgu türünde çekilen filmlerinden biri olarak çevre sorunlarını mistik bir arayış hikâyesiyle anlattığı önemli filmlerden biridir. Film, yakın bir gelecekte yaşanan iklim değişikliği nedeniyle yaşamın yok oluşa doğru gidişine odaklanmaktadır. Filmdeki ana karakter aracılığıyla insan ve doğa ilişkisi ile egonun bireyi nasıl yıkıma götürdüğü anlatılır (Özçınar, 2019, 46).

Bugün, sinema alanında yalnızca kurmaca türünde değil, aynı zamanda belgesel film türünde de çevre sorunlarıyla ilgilenen pek çok yapım bulunmaktadır. Bu filmler, izleyiciyi harekete geçiren, sürdürülebilir bir dünya için çözümler sunan, karamsar bir atmosfer yaratmaktan çok neler yapılabileceği konusunda yönlendiren ve bilgilendiren içeriklerde üretilmektedirler. Belgesel film türünde hazırlanan bu tür içeriklerin öncü olanı kuşkusuz ki National Geographic serileridir. Pek çok dijital platformdan erişim imkanı bulunan bu seride ormanlardan, okyanuslara, tarımdan, atmosfere dek pek çok konu irdelenmektedir. Özellikle görsel-işitsel etki gücü yüksek olan bu belgesel filmler izleyicinin pek çok konuda bilinçlenmesini sağlamaktadır. Örneğin, *City of Future* temasıyla şehir yaşamının doğa ile entegre bir şekilde nasıl kurulabileceğine vurgu yapan serisinde Singapur’un merkezinde bulunan Garden By the Bay adlı parkın yapısı anlatılır (YouTube, 2022).

Bu çalışmada sanat ve toplum ilişkisi muhtemel çevre sorunlarını ve iklim değişikliği gibi küresel bir meseleyi belgesel filmin gerçekliğe yaslanan yapısını ve sinemanın dramatik öğelerini kullanarak ele alan *2040* adlı filmi üzerinden betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma kapsamında analiz edilen *2040* belgesel filmi, National Geographic’in bu serisiyle benzer bir yapıda, fakat özellikle canlandırma tekniklerini kullanmasıyla ön plana çıkan filmlerdendir. Yukarıda bahsedilen örneklerden farklı olarak bu film, ne doğayla ilişkisi bozulan insanların maruz kalacağı distopik dünyayı tüm karamsarlığıyla tasvir etmekle yetinmiş, ne de yalnızca bugünün iyi örneklerini ortaya koyarak kötüyü iyiye çevirmenin

yollarını göstermekten geri kalmıştır. Bu nedenle ele aldığımız örnek, kapsayıcı bir bakış açısıyla çevre sorunlarını ele alması dolayısıyla nitelikli bir bağlam kurulmasını sağlamaktadır.

Çalışma kapsamında belgesel film türünün seçilmesinin öncelikli nedeni, belgesel filmin gerçekleri dramatik öğelerle birleştirerek ve sinemanın görsel işitsel tüm unsurlarını kullanarak günümüzün yükselen türlerinden biri olmasıdır. Bu kapsamda seçilen 2040 filmi ise Festival'in Human Rights Arts & Film açılış filmi olarak seçilmesi ve ardından tüm dünyada ses getirerek birçok dijital platformda gösterim olanağı bulan konuya yönelik önemli bir film olmasıdır (Documentary Australia, 2022). 2040 aynı zamanda Türkiye'nin önemli oluşumlarından biri olan, sürdürülebilirlik kavramının ve birbiriyle etkileşim içinde olan sistematik sorunların daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaç edinen "Sürdürülebilir Yaşam Film Festivali"nin de seçkinde yer almıştır. Küresel ölçekte yaşadığımız çevre sorunlarını belgesel filmin anlatı yapısıyla birleştirerek izleyiciye sunan 2040 filmi, hem geniş bir izleyici kitlesine ulaşabilmesi bakımından, hem de kullandığı yöntem ve teknikler nedeniyle çalışmanın amacına uygun bulunmuş ve çalışmaya dahil edilmiştir.

3. 2040 belgesel filminin çevre sosyolojisi bağlamında incelenmesi

2040 filmi, Damon Gameau'nun yönetmenliğini yaptığı, 2019 yılında çekilmiş Avustralya yapımı çevre temalı bir belgeseldir. Belgesel film, 2040 yılında 21 yaşında olacak olan kızına iyi bir gelecek ve yaşanabilir bir çevre bırakma umudu ile harekete geçen yönetmen Damon Gameau, dünyanın doğa ile dengeli bir şekilde sürdürülebilmesi için toplumun neler yapabileceğini anlatmaktadır. Gameau'nun gösterdiği bu çaba, yeni ekolojik paradigma yaklaşımına da paralel olarak, doğa ve çevre ile uyumun bireye mutlak bir ideal yaşam sunduğu görüşünden yola çıkmaktadır. Dolayısıyla, filmdeki baba-kız ilişkisi bugünün ebeveynlerine çevreye karşı bilinçli bireyler yetiştirmelerinin önemini de hatırlatmaktadır. Yönetmen Damon Gameau aynı zamanda 2040: *A Handbook for the Regeneration* adlı çalışmasıyla da tıpkı belgesel filmde olduğu gibi, iklim değişikliğinin her birimizin küçük adımlarla üstesinden gelebileceğimiz pratik bir sorun olduğunu ve ne yapacağımızı bilirsek gerçek bir fark yaratabileceğimizi anlatmaktadır (Gameau, 2019).

Çevre Çalışmaları Akademisi, Gameau'nun iklim kriziyle mücadele için sunduğu 5 temel çözüm önerisini; enerjiye ihtiyaç duyduğumuz her alanda yenilenebilir enerji kullanmak, tarımı iklim değişikliğinde sorunun parçası değil çözümün parçası haline getirmek, okyanusları yeniden canlandırmak, sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomi ve son olarak hem yetişkin kadınların hem de kız çocuklarının eğitilmesi ve güçlendirilmesi şeklinde özetlemiştir. Bu başlıklar, belgesel filmin üzerinde durduğu temel sorunları açıklamaktadır (Atik, 2020).

2040, doğanın en net simgesiyle, kuş sesleriyle başlar. Sesin, parlak çekimin, doğanın içinden yakın plan kadrjaların izleyiciye verdiği huzur, filmde hikâyesinin anlatıldığı Damon, kızı Velvet ve karısı Zoe'nin toprakla haşır neşir olması gibi ilk izlenimler, doğa-insan ilişkisi ile ilgili verilecek mesajı ortaya koymaktadır.

Damon, kendi evine bir gezegenmiş gibi davranarak kızına karşı karşıya kalabileceği felaketlere karşı bir kesit sunmaya başlar. İlk olarak karbon meselesine değinen Damon, milyonlarca yıldır içinde yaşadığımız gezegenin doğal bir karbon döngüsünün parçası olduğuna dikkat çeker. Bazılarının açığa çıktığı, bazılarının ise depolandığı bu süreçte mühim olan "denge" ve "denklik"tir. Sanayi devriminden bu yana bu dengenin bozulduğunun altını çizen Damon, dünyanın atmosferde biriktirdiği karbon miktarının artma sebebi olarak insanları işaret eder. Karbon miktarının artmasından okyanusların da etkilendiği vurgulanırken filmde durumun canlandırıldığı ve farklı animasyon tekniklerinin kullanıldığı görülür. Yayılan karbonun ısıyı arttırması, hava kirliliğine sebep olması ve okyanusların asitlenmesi gibi sonuçlar, yalnızca bilimsel bilginin izleyiciye bir anlatıcı aracılığıyla aktarılmasıyla değil, aynı zamanda görüntüyle de desteklenerek etkileyici hale getirilmiştir.

Ekolojik dengenin önemine dikkat çeken bu sahne, bireyin sebep olduğu bir tehlikenin büyüyerek doğanın pek çok noktasına zarar verdiğini ve bu felaketlerin birbirlerine zincirleme bir şekilde bağlı olduğunu göstermektedir. Çünkü karbon salınımı yukarıda bahsedilen sebeplerin yanı sıra, biyolojik çeşitliliği ve iklim değişikliğini de etkileyebilecek, yani doğaya karşı çok daha kalıcı zararlara yol açabilecek bir durumdur. İnsanın doğaya verdiği bu zarar, benzer bir döngüde, öteki ucu kendisine dönüşecek bir hal almaktadır. İklim değişikliği ve buzulların erimesi, deniz seviyelerinin yükselmesine sebep olmakta ve kıyı şehirlerdeki milyonlarca insanın geleceği adına büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Dolayısıyla, toplumun doğa ve çevre ile olan ilişkisi kendi yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmesi için elzem konulardan biridir.

Belgesel film, toplumun karşı karşıya kaldığı küresel sorunlara dikkat çekmekle kalmamakta, aynı zamanda çözüm önerileri sunmaktadır. Bu önerileri yerine getirdiği takdirde, içinde yaşadığı dünyanın nasıl değişebileceğini göstermektedir. Tüm bunları anlatmakla kalmayıp animasyon tekniğiyle anlatması hem olayların ciddiyetinin daha iyi idrak edilmesini sağlamakta, hem de izleyicinin ilgisini sürekli ayakta tutmaktadır.

Bu açılış sahnesinin ardından baba Damon, gelecek nesiller için başka bir geleceğin mümkün olduğunu ve negatif varsayımların değişebileceğine olan inancını izleyiciye aktarır. Bunu, kameraya yani izleyicinin gözüne bakarak ifade eder. Bu seçim önemlidir. Son dönem belgesel filmlerde özellikle birey hikayeleri üzerinden toplumsal meselelerin irdelenmesi yöntemi yaygınlaşmıştır. Hiç görmediği ve empati kuramayacağı bir “dış ses” anlatıcı yerine bizzat olayları yaşayan kişinin ağzından yaşananları ve yapılacakları izleyebilmek, izleyicinin filme dahil olabilmesini kolaylaştırmaktadır. Damon, bugün bulunduğu çözümler uygulanırsa dünyanın nasıl bir yer olacağını kızı Velvet’e göstermeye karar vermiştir. Eğer şu an alternatif çözümlerimiz arasından en iyisini seçer ve benimserseniz, dünya 2040 yılında nasıl görünecektir? (Brammer, 2019, s. 76). Küçük kız, aslında bugün içinde yaşadığı dünyanın karşı karşıya olduğu tüm tehlikelerden habersiz toplumun tüm üyelerini temsil etmektedir. Bu nedenle, küçük kızın öğrenme yöntemi, bireyin doğa ve çevresiyle olan ilişkisini de sorgulayabilmesi adına önemli bir adımdır.

Damon, artık bu amacını gerçekleştirmek için yola çıkmaya hazırdır. Bunun için ilk durağı kızıyla aynı dünyayı paylaşacağına inandığı bir nesle ulaşmaktır: çocuklar. Tüm dünyayı dolaşarak onlara nasıl bir dünya hayal ettiklerini sormaya başlar. Çocukların hayalleri, bütün çöpleri yutan yeni bir sistem icat etmek, ağaçları yok etmeye son verilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve dolayısıyla hayvanların yuvalarını kaybetmesinin engellenmesi gibidir. Bir çocuk: “Daha temiz su, bu beni çok mutlu eder.” diye ekler. Diğeri: “Büyüdüğüm zaman temiz bir çevre istiyorum. Böylece hasta olmam.” diyerek devam eder. Devletin küresel ısınma ve hava kirliliği konusunda önemli adımlar atmamasını eleştiren ve mutlaka bir şeyler yapması gerektiğini düşünen çocuklar, dünyaya saygılı olunmasını isteyenler ve daha pek çoğu... Tüm bu röportajlardan yola çıkarak çocukların yaşadıkları dünya, doğa ve çevre ile ilgili oldukça endişeli oldukları söylenebilir.

Çocuklardan aldığı verilerle harekete geçen Damon’un ilk olarak enerji sorununa bir çözüm bulabilmek amacıyla ziyaret ettiği yer Bangladeş’tir. Çünkü burada, özellikle kırsal kesimlerde şaşırtıcı bir şekilde 5 milyonun üzerinde güneş enerjili ev sistemi bulunmaktadır. Güneş enerjisi, Bangladeş’in ana enerji kaynağıdır. Belgesel filmde vurgulanan bu durum göstermektedir ki insanın doğaya zarar vermeden, alternatif çözüm yollarıyla enerji üretebilmesinin yolu aslında oldukça basit ve pratik bir uygulamadır. Bunun önündeki tek engel; bunu istememektir. Ekonomik koşulların, doğa ile toplumların arasına mesafe koymak bir yana, bir arada “denge” içinde yaşayabilmenin olanaklarını kısıtlamadığı da söylenebilir.

Güneş enerjisi sistemini evlerine kurabilecek kadar ekonomik gücü olmayanlar için geliştirilen basit bir yöntem, yan yana olan evler ve köyler arasında enerji iletimini sağlamakta, böylelikle enerji sistemi de bölündükçe çoğalmaktadır. Bu sistem, doğayı taklit etmekte,

hücrelerin çoğalıp bir şey üretmesi ve onu güçlendirmesi prensibine dayanmaktadır. Bireyler artık birlikte hareket eden arı ya da balık sürüsü gibidir ve hayatlarını çevreye zarar vermeden devam ettirebilmeleri için birlikte hareket etmeleri gerekir. Görüldüğü gibi ekolojik denge ve doğa ile olan etkileşim aslında doğanın toplumlara sağladığı referanslar ile daha güçlü hale gelebilmektedir.

Belgesel filmin yansıttıklarıyla görülmektedir ki enerji sorunu ve insanların doğaya yönelttiği bu tahribata karşılık aldığı yanıt çok ağır sonuçlara sebep olmaktadır. Orman yangınları, sel felaketleri ve iklim krizinin (aslında insanların) sebep olduğu pek çok olay, toplumların yaşam alanlarının sonunu getirmektedir.

Belgesel filmin en çarpıcı tarafında, Damon'un kızı Velvet'in (aslında yine tüm insanların) 2040 yılında nasıl bir hayata sahip olabileceğini gösterdiği sahnedir. Filmde, 2040 yılında insanların iki türlü hayatı olabilir: Bunlardan ilkinin tasvir ederken raflarında bitkiler olan, parlak bir mutfak gösterilir. İkincisinde ise karanlık, dağınık bir şekilde hazır yemek paketlerinin bulunduğu ve obez görünümlü birinin bu mutfakta bir şeyler yerken görüntülediği kompozisyonudur. Bu kompozisyonu belirlemek, bugünden yarına bakabilmek ve nasıl bir dünya hayal ettiğimizi bilmekle ilgilidir ve toplumun kendisinin elindedir. Film, sık sık bu konuyu vurgular. "Düşün ki" ile başlayan bu bir dizi sahne, hayali bir 2040 tasvirini canlandırırken ileri teknolojinin aktif bir şekilde kullanıldığı fakat doğayla uyum içinde ve ona zarar vermeyen yöntemler geliştirilebildiği bir dünyaya işaret etmektedir (Rodesiler & Mayo, 2020, s. 78). Belgesel filmin burada üzerinde durduğu nokta, doğa ve toplum arasındaki dengenin toplumun teknolojiyi tamamen hayatından çıkartarak, tamamen doğaya dönerek ve modern yaşamın sunduğu olanakları bir kenara iterek yaşamasıyla sağlanmayacağını, aksine teknolojinin doğa koşullarını göz ardı etmeden de insan hayatına entegre edilebileceğini göstermektedir. Çünkü çağ değiştikçe kullanılan araç tiplerinin değişimi de dikkat çekmektedir. Her çağ için birbirinden farklı araç kullanımları gerçekleşmektedir. Konuşma, basım ve televizyon araçları dönemsel değişim ve gelişimlere yön vermiştir. Innis'in de belirttiği gibi imparatorluk araçları yaşamlarımızı etkilemekte ve yönlendirmektedir. McLuhan; iletinin içeriğinin değil, aracın önemli olduğunu savunmaktadır. Bu varsayımı ise teknoloji ile desteklemektedir. Teknolojik yapının belirleyici olduğunu vurgulayan McLuhan'a göre teknolojinin ciddi gücü bulunmakta ve bu güç beraberinde yeni toplumlar ve yeni yaşam koşulları da üretmektedir (Yengin & Bayrak, 2022).

İnsan, doğayı geri kazanmak için sahip olduklarından vazgeçmek zorunda değildir, yalnızca kolektif hareket etmeli, gelecek nesilleri de düşünmelidir. Örneğin; siyasetçilerden daha çok temiz enerji isteyen insanların bir araya gelmesi gerekir. Film, yönetenlere değil, yönetilenlere, yani daha büyük bir çoğunluğa seslenmektedir. "İsteyin", eğer "siz istemezseniz hiçbir şey değişmez" vurgusu yapılıp ve kitlelerin sinema sanatı aracılığıyla harekete geçmesi sağlanmaya çalışır. Çünkü eğer toplum istemezse, 2040 yılında, şu an ölümle sonuçlanan pek çok felaket gündelik hayatın mutlak bir parçası haline gelecek, her akşam haberlerde karşımıza çıkan, kanıksadığımız bir noktaya varacaktır. Belgesel film, bunu yalnızca sözle dile getirmez, olası doğa felaketlerini yine animasyonlarla destekleyerek canlandırır ve izleyicinin bu çarpıcı sahnelerle karşılaşmamak için harekete geçmek zorunda kaldığı hissettirilir. Görsel olanın gücü, belgesel filmde tüm olanakların kullanılmasıyla filmin etkileyiciliğini artırmıştır. Olası tüm senaryolar tasvir edilir. Toplumun ileride yaşayacağı hayatın kumandası kendisinin elindedir, onu değiştirebilir, dolayısıyla yaşanacak hayatı da değiştirebilir.

Bu olumlu ve olumsuz olası senaryolar yalnızca enerji krizi ve iklim değişikliklerinin sonuçlarını canlandırmakla kalmaz. Aynı zamanda fosil yakıt sanayisinde çalışan insanların yeni kariyer eğitimleri için destek ve para alması ile hükümetlerin bu konudaki politikaları üzerinden de değerlendirmelerde bulunulur. Film, uzman ekonomistlerin görüşlerine de yer vererek yeni ekonomik sistem önerileri de sunar. Buna göre, bugünkü ekonomide üretimin getirisi yüzde 1'e denk gelmektedir, dolayısıyla toplum içinde büyük bir eşitsizlik durumu

ortaya çıkmaktadır. Yaratılan değerini onu yaratan kişiler arasında daha adil bir şekilde dağıtıldığı bir ekonomi yaratılmalıdır. Böylelikle doğa, çevre ve insan dengesi, ekonomik sistemden kaynaklanan adaletsizlikler nedeniyle bozulmayacaktır.

Belgesel filmde, sahip olduklarımızın, örneğin bir araba, bizi A noktasından B noktasına götürmesinden ziyade, bizim hakkımızda söylenenlerin bir sonucu olduğunun altı çizilmiştir. Bağımsızlık ve özgürlük sembolleri haline gelen bu meta sahipliği, kişinin sosyal sınıfını belirlemede önemli araçlar haline gelmiştir. Film, yalnızca Los Angeles'ta bulunan otopark alanlarının San Francisco büyüklüğünde üç şehir kadar bir alanı kapladığını gösterir. Bu noktada, toplum olarak birlikte karar vermenin önemi vurgulanmıştır. Boş kalacak onca park yeri ne olacaktır? 2040 yılında, bu otopark alanlarının ve yollardaki arabaların yerini insansız toplu taşıma araçlarının alabileceği tasvir edilir. Toplu taşıma kullanan insanların daha fazla iletişim kurdukları, sosyalleştikleri görülür. Tüm bunlardan yola çıkarak, ihtiyaç ve gösterişi birbirinden ayırabilmenin, doğaya zarar verebilecek ürünleri (ya da zarar veren versiyonlarını) kullanmayı bırakmanın ön koşulu olduğu söylenebilir. Hepsinin birer alternatifinin bulunabileceği düşüncesi, toplumun geleceğine yönelik bir şeylerin düzelebileceğine dair umudu artırır. Özellikle reklam sektörüyle kurulan bu düzen, belgesel filmin gerçekleri ortaya çıkaran işleviyle kırılabilir.

2040, dünyayı daha yaşanabilir hale getirebilmenin, doğa ve canlıların sömürülmeden kolektif bir yaşam ortamı yaratabilmenin “mümkün” olduğunu kitlelere hatırlatması bakımından önemlidir. Film, gezegenimizin bugünkü vahim durumunu pesimist bir perspektiften sunmaktansa, iyi örnekleri ve çözüm yollarını ortaya koymakta, gelecekte bir gün atmosferdeki tüm sera gazlarının miktarının düşmeye başladığı, bunu sağlayan çözümlerin insanlığa pek çok fayda getirdiği ve gelecek nesillerin bunları kutlamak için doğanın içinde bir araya geldiği bir ortam yaratmaktadır. Bu nesle, “yenilenme nesli” adı verilir.

Sonuç

Sanat ve toplum ilişkisi, birbirini besleyen, birbirinden etkilenen ve dönüştürme potansiyeli taşıyan bir yapıda yüzyıllardır devam etmektedir. Toplumsal meselelerin sanat aracılığıyla görünür olması farklı anlatı tarzlarının oluşmasını beraberinde getirmiş, ütopyik veya distopyik hikayelerle desteklenmiştir. Bu tarzın benimsendiği sanat eserleri kavramların özü itibarıyla abartılı, gerçekten uzakmış gibi gözükür veya zihin dünyasında kurgulanmış olarak düşünülse de aslında gelecekte ipuçları taşımaktadır. Dünyadaki doğal kaynakların kullanımına ilişkin ciddi sorunların varlığı ve gelecekte birçok toplumsal soruna neden olabilecek kaynak sıkıntısı da bu tarz bir öngörüdür. Nüfus artışı, açlık, yoksulluk, doğal afetler, iklim değişiklikleri gibi toplumsal yapıyı bir sarmal şeklinde etkileyebilecek faktörler çevre sorunlarına ilişkin çalışmaların önemini ortaya koymakta, iklim çalışmalarının kitlelere ulaşılmasında sanat alanı da önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada ise sinema ve toplum ilişkisi iklim değişiklikleri, gelecekte yaşanması muhtemel kaynak sıkıntıları ile çevre sorunları, *2040* belgesel filmi ile birlikte çevre sosyolojisinin yaklaşımlarıyla ele alınmıştır. Muhtemel çevre sorunları, öngörülen, gelecek senaryosu şeklinde ele alınan *2040* belgesel filmi, yok oluşa giden bir dünyada daha iyi bir gelecek için bugün yapılması gerekenler üzerinde durmaktadır.

2040, yalnızca gelecekte bir kesit sunmaz. Bugün var olan alternatif yaşam biçimlerinden örneklerle doğa, çevre ve toplum ilişkisinin nasıl şekillenebileceği üzerine odaklanır. Toplumun esenliğinin aslında bu gezegenin dengesi ve sağlığına bağlı olduğunun fark edilmesini ister. Çünkü eğer bu farkındalık yaratılabilirse, yaratılan küresel ekonomik sistemin merkezine konabilir.

Film, belgeselin anlatı yapısındaki güncel tüm yöntemleri kullanarak hem kayda değer bir izleyici kitlesine ulaşmayı başarmış, hem de dijital teknolojilerin sunduğu olanaklarla doğa olaylarını canlandırarak gösterme olanağına sahip olmuştur. Tüm bunların ışığında şöyle bir soru ortaya çıkabilir. Çalışma içinde örnek verilen, henüz gelişmekte olan ülkelerde dahi

demokratik ve doğa ile uyum içinde bir enerji tüketimi mümkün hale gelebilirken küresel ölçekte dünya hala neden bu krizle karşı karşıyadır?

Belgesel filmde anlatılanlar, yukardaki soruya bir cevap niteliindedir. Bu nedenle filmde üzerinde durulan konular dünyanın her yerindeki insanlara başka bir dünyanın mümkün olabileceğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle film, insanların toplumun bir parçası olarak hareket etmesi gerekliliğini etkili yöntemlerle göstermiştir. Gündelik hayat içinde farkına varılmayan, politik ve ekonomik faydacılık uğruna ortaya çıkan istenmedik durumlar, aslında çözümü mümkün alternatifler barındırmaktadır. Bu nedenle denilebilir ki belgesel filmlerin gerçekliği aktarma, açığa çıkarma işlevi göz önünde bulundurulduğunda gelecek nesillerin hayatını etkileyecek çok önemli bir konuda daha geniş kitleleri, bilinçlendirmek için etkili bir araçtır.

Kaynakça

- Adak, N. (2010). Geçmişten bugüne çevreye sosyolojik yaklaşım. *Ege Akademik Bakış*, 10(1), 371-382.
- Atik, E. B. (2020). 2040 Belgeseli. Erişim adresi (30 Ağustos 2022): <https://akademikcevre.com/2040-belgeseli-ozet/>
- Baran, A. G. (1993). Toplum, birey ve çevre ilişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 261-278.
- Brammer, R. (2019). Seeds of change: Damon Gameau's 2040 and sustainable futures. *Metro Magazine: Media & Education Magazine*, 201, 76-80.
- Demir, N. Ö. (2018). Sosyoloji. E. B. Sağlam, A. Öğün Boyacıoğlu & A. Gelçek Bakacak (Ed.), *Sosyal değişim- küreselleşme* (s. 453-471) içinde. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Doll, S. & Faller, G. (1986). Blade Runner and Genre: Film Noir and Science Fiction. *Literature Film Quarterly*, 14(2), 89-100.
- Durmaz, M. (2019). Türkiye'de çevre eğitiminin sosyolojik çözümlemesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Eryılmaz, Ç. (2017a). Çevresel medya içeriklerinin inşası: National Geographic Türkiye dergisi örneği. *Folklor/Edebiyat*, 91, 125-142.
- Eryılmaz, Ç. (2017b). Sosyal bilim paradigmaları çerçevesinde çevre sosyolojisinin kuramları ve kavramları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 159-174.
- Eryılmaz, Ç. (2019). Durkheim'da toplum-çevre etkileşimi dışlayıcı toplumsal olgulara karşı çevreci potansiyel. *Istanbul University Journal of Sociology*, 39(1), 135-157.
- Gameau, D. (2019). *2040: A Handbook for the regeneration*. Australia: Pan Macmillan.
- Hannigan, J. (2006). *Environmental sociology*. Londra: Routledge.
- Kılıç, N. S. (2020). COVID-19 Küresel Salgınına eko-dini tepkiler: Çevre hareketleri üzerine sosyolojik bir inceleme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 116-127.
- Konak, N. (2010). Çevre sosyolojisi: Kavramsal ve teorik gelişmeler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 271-283.
- Kökalan Çımrın, F. (2014). Turkish studies-international periodical for the languages. *Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2),1007-1020.
- Mamur, N. (2017a). Ekolojik sanat: Çevre eğitimi ile sanatın kesişme noktası. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1000-1016.
- Mamur, N. (2017b). Sanat eğitiminde sürdürülebilirlik ve çevre eğitimi üzerine bir çalışma. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 774-794.
- Nguyen, T. (2017). Disconnect to connect: The politics of disconnectivity in the film Captain Fantastic. Erişim adresi (30 Ağustos 2022): <https://www.digitmagazine.com/papers/disconnect-connect-politics-disconnectivity-film-captain-fantastic>

- Odabaş, Y. (2018). İklim değişikliği ve küresel ısınma çevre ve afet sosyolojileri açısından bir değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1559-1575.
- Oruç, Z. (2017). Çevre ve ekoloji kavramları kapsamında ideolojik yaklaşımlar ve sanat (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özçınar, M. (2019). Semih Kaplanoğlu sinemasında hakikat arayışının Buğday filmi üzerinden okunması. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 3, 37-49.
- Rodesiler, L. & Mayo, R. (2020). The future is now: A '2040' study guide. *Screen Education*, 96, 78-83.
- Scognamillo, G. (2003). *Türk sinema tarihi*, İstanbul: Kabalcı.
- Şahin, İ. (2009). Değişen toplum-çevre ilişkisinin bir göstergesi İklim değişikliği. *Bilimname* 16(1), 107-139.
- Taschler, B. (2012). The representation of violence in five dystopian film narratives : myth, catharsis and adaptation in '28 Days Later', '28 Weeks Later', 'Children of Men', 'The Road' and 'V for Vendetta' : five case studies, Università Ca' Foscari Venezia. Erişim adresi (17 Eylül 2022): <http://dspace.unive.it/handle/10579/1154>
- Tuna, M. (2012). *Çevre sosyolojisi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Turan, S. (2022). Derviş Zaim filmlerinin ekoeleştirel yaklaşımla incelenmesi: Devir, Balık ve Rüya. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 199-223.
- Ülker, Ö. (2010). Sanat sosyolojisine giriş: Kavramlar, yaklaşımlar ve temel ayrımlar (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yaslıkaya, R. (2015). Ekolojik paradigmadaki bir kavşak: Çevreci sinema. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3, 410-428.
- Yengin, D. & Bayrak, T. (2022). *Yeni medya kuramları 101*. İstanbul: Der Yayınevi.
- YouTube. (2022). Erişim adresi (15 Eylül 2022): <https://documentaryaustralia.com.au/project/2040/>
- Documentary Australia. (2022). Erişim adresi (15 Eylül 2022): <https://www.youtube.com/watch?v=xDn6VOS4IdA>

Araştırmacıların Katkı Oranı:

1. Yazar: %50

2. Yazar: %50

Çatışma Beyanı: Yazarlar arasında veya diğer kurumlarla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Belirtilmemiştir.